

# PETŐFI-MUZEUM.

VI. ÉVFOLYAM. 6. SZÁM.

1893. NOVEMBER.

## Petőfi és az év vége.

Az elmuló, a haldokló év, mint szeretettel ápoltt és meghíúsult, félig vagy alig teljesedett reményeink tanúja, mindig komor gondolatokat ébreszt. Már magában, mint az elmulás kifejezője és jelképe, figyelmeztet a végre, a nem ismert tartományra, »melyből nem tér meg utazó«. Mert maga az ó-év is nagy beteg, haldokló; csak pillanatai vannak még s tudjuk, hogy el kell múltnia: úgy álljuk hát körül, mint az aggot, ki ünnepélyesen búcsúzik el, még egy pillantást vetve környezetére, mely látta életharczait; a világra, hol küzdött, mulékony sikert vagy bukást szenvedett; még felvillan a régi fény szemében, egy sugaracska játszik még homlokán és vége; örök árny, örök éj borúl rá.

Az év haldoklása mellett az ünnepélyes áhitat, az önmagába merülés általános emberi érzelem.

Az esztendőnek a halála  
Oly ünnepélyes egy halál!  
Ilyenkor minden jobb halandó  
Elzárkozik, magába száll.

Így szól Petőfi s vajon nem kell-e, hogy ő, az emberi érzelmek örök énekese, a ki oly csodás szívvel volt megáldva, hogy saját szívének örömeiből ismerte az egész világ örömeit és fájdalmaiból az egész emberiség szenvedéseit: nem kell-e, hogy megszólaltassa azokat az érzelmeket is, melyek »minden jobb halandót« elfognak, midőn az év haldoklásakor »elzárkozik, magába száll?« Bizonyára, igen; mert ez általános, emberi s egyszersmind egyéni. Nem, mintha nem volnának, a kik hangos kacajjal fogadják az ó-év kimulását s az új születését. De hát nincsenek-e közönyösek vagy épen vigadók bármely koporsó mellett? Cynikus megjegyzések, közöny vagy gúny nem rontják-e meg szívünk legszebb érzelmeinek ünnepét? Vannak frivol lelkek, kiknek semmi nem ünnepélyes és megható; a kik sem igazán lelkesedni, sem valóban szenvedni, tehát komolyan érezni nem bírnak. Ezekhez termé

szetesen nem szól az év halála sem ünnepélyes beszéddel; nem mond nekik semmit; de lelkökben azért felébrednek a természetöknek megfelelő frivol gondolatok. Ezek azonban nem fakadnak az egyetemes emberiség szívéből; ezek romlott különösségek s épen ezért decadens érzelmek és decadens gondolatok, melyek csak frivol társaságban lelhetnek visszhangra s tehát nem méltók a költő tollára. És Petőfi, kinél érzelmeiben szüziesebb és naivabb, költő sohasem volt; ki a frivolságnak soha egyetlen sort sem áldozott: midőn az 6-évről szólt is, csak annak az érzelemnek adhatott kifejezést, mely őt a »jobb emberiség« örök tolmácsává tette, mint a ki szívében érezte az egész emberiség érzelmeit.

Tehát az elmuló év, valamint a haldokló természet őszszel, vagy az ifjúság őt elhagyni készülő mosolygó angyalának búcsúja: mindannyiszor meghatotta költőnket s szívében mély és komoly érzelmeket ébresztett. Ilyenkor hivatásának tudata mélyebben és hevesebben fakadt fel szívéből, s míg a haldokló évtől komoly búcsúja, mint a valódi lángész »egészséges universalismusa« (Meltzl) s tegyük hozzá, mély universalismusa szól hozzánk: ekkori felfakadt nyilatkozatai, odaadó, szenvedélyes, feláldozó fogadalmai, melyeket soha az életről lemondó szerzetes komolyabban nem vett, mint ez az életnek magát teljesen odaadott ifjú, egyszerűs mind a legegényebbek és legsajátabbak.

Huszonegy éves korában, e nevezetes évfordulón, midőn Debreczenben kimondhatatlan nyomorban, betegesen szenvedni át a telet: az 6-év vége, vagy a születő 1844-dik év eleje hozza meg a *Honfidalt*, ezt az első teljes és világos fogadalmat a költő szent hazaszeretetéről. Főlemelkedett szívéből kiszorúl minden időleges, mellékes; az ifjúság gondtalan könnyelműsége, a korán érlelő szenvedések, a typhustól megkínzott test gyöngeségének érzete; a költő egészen az életén uralkodó érzelmé, mint egy vallásos fogadalomé vagyis épen és kizárólag azé, a hazaszereteté; midőn *először* teszi a végzetés és szent fogadalmat, hogy a hazáért meghalni kész; mert keblében a haza képe az oltár. Ebben az újévi fogadalomban benne van az élethivatás tudatára ébredt ifjú költő egész szíve; annak a szenvedésnek sejtelme, melyen, mint a hazaszeretet felavatottjának, át kell mennie a véráldozatig: lelkén ciliciummal, homlokán sötét borúval, feje fölött hazánk angyalának szomorú arczával, a ki komor bánatban fogadta el e kijelölést.

Ez a meg-megújuló szilveszternap ezután állandóan meghozta a komoly gondolatokat a költő nagy életfeladatairól vagy életvégéről. Nem volt-e maga is szilveszteréji gyermek, ki az örökre ismert 1822/23. év határéjjelén, éjjél után pár perczzel született? E napon teszik ki az *apostolt* is, legfontosabb tendenciájú költői elbeszélésének hőstét, éjjél után pár pillanattal, a kit a részeges tolvaj e napról Szilveszternek keresztel s épen olyan nehéz és fontos életfeladatok súlyát veszi magára, minőket a költő, magán hordva a forradalmi láz összes jeleit, szenvedélyét és betegségét; vagy hogy már a szenvedély maga betegség.

De ezen kívül is az év vége s az új év eleje sajátosan komoly

arczczal köszöntött be minden évben a költő rövid pályáján. Mindjárt az 1844. év, mely közepe felé vidámnak ígérkezett, szilveszter napja felé elkomorult. A költőt megfoghatatlan okokból komoly sejtelmek fogják el, melyek később Etelke halálában (1845. jan. 7.) nyernek tragikus igazolást. E mellett szívében, habár öntudatlanul, az első komoly szerelem érzelmei ébrednek, s a családias hajlamú ifjú egy lehető, habár nem is épen tüstént bekövetkező nősülés tervével foglalkozik. De a mit első helyt kellett volna említenünk: elég volt öknak a nov. 13-dikán nagy csalódásokkal és engesztelhetetlen meghasonlással bezárult országgyűlés.<sup>1</sup> Ennek elején ott volt ő is Pozsonyban, nyomorában csekély díjért másolgtván az írott országgyűlési tudósításokat. Míg tartott a 18 hónapos ülésszak, addig sorsában nagy fordulat történt; az 1844-dik év meghozta összes reményeit. De a haza sorsát a régi végzet tartotta kezében; az országgyűlésen tárgyalt 104 javaslat közül csak 13-ból lett törvény s közülök csupán 5 jelentékeny. Ezekért a költő, bárha az év rá boldogságot hozott s bárha Etelke szerelmének lehetőségével töltötte be szívét: az év végén írt *Bucsa*-jában (1844-től) mégsem írja oda ezt az évet, »hol boldog évi feljegyezve vannak«. *„Reád függeszté hévvel esdekelve Bágyadt szemét sohajtó nemzetem, S te sóhajára semmit nem figyelve, Ekkép felettél mennydörögve: nem! Te koszorúját ellépted hononnak, Ifjú reménye mit fejére tett; Ezért nem irlak oda tégedet, Hol boldog évim főljegyezve vannak.“*

Ugy látszik egyebekből is, hogy az országgyűlés vége néhány szenvedélyesebb hangot szólataltott meg a költő lantján, minők: *A külföld magyarjaihoz, Mért nem születtem ezer év előtt, Lant és kard, Rabházának fia* s az 1845-diki költemények élére tett *Két testvér*, vagy egy pár hazafi érzelmet beolvasztó bordsal a 44 év végéről.

De ha a 44-dik év komoran szállt le a költőre nézve, ez inkább sejtelenben történt még; a szívnek talán szokatlan elfogódásaiban. Annál komorabb volt az 1845 vége, mely telve világ- és embergyűlölettel találta őt, szenvedélyes önmeghasonlással meditatlván önmagáról, a világról, az emberiség sorsáról és céljáról, az élet haszontalanságáról, a hazáról; és átvirrasztott éjjeleken töpreng és gyötrődik philosophikus eszmék mélységein. Egyenesen az év végére írt költeményt, vagy elmélkedést nem találunk ugyan; de pessimistikus költeményei közül a legmélyebbek nehánya esik 1845 végére és 1846 elejére, mint *Változás, Almaim, Szemere Pálhoz* (elmélkedés önmagáról, terveiről, hivatásáról), *Téli éj, Isten csodája, Az örült*,<sup>2</sup> *Minden virágnak, Vajda Péter halálára, Mért vagyok én még a világon* s bizonyára a *Felhők* számos darabja is.

Hasonló komor bizonytalanság környezte 1846 végén is, Júlia iránti szerelmének peripetiái közt. Lángoló szerelmében a lemondás szükségének kényszeréig jutott. A karácson egyes-egyedül leli; elegicus elmélkedésbe merül saját elhagyottságáról, a családját ért csapásokról, s a lehetetlenségről, hogy valaha boldog családi életet éljen, ki levén

<sup>1</sup> Tartott 1843 máj. 14—1844 nov. 13-ig.

<sup>2</sup> Első alakjában még 1845 őszéről.

mondva rá a kemény ítélet, hogy »magányos pályán búsan bújdossek«. (*Karácsonkor.*) A komoly költemények egész sora kíséri a haldokló évet és születik az 1847-dik év elején. A haza sorsa és saját élet-hivatása a főtárgyak. A mióta Júliát megismerte (1846. szept. 8.), az év végéig 44 költeményt írt; közülök csak 11 nem szól egyenesen hozzá vagy róla s vajon ezek is nem egy nagy szenvedélytől felizgatott szív nyilatkozatai-e? A szenvedély genie, mondja Sand George és valóban hatása alatt a szívben oly érzelmek is megmozdulnak, mint a hogy viharban fölszínre kerülnek a tenger mélyének olyan titkai, melyek különben ott az örökkévalóságig nyugton szenderegtek volna. Minden szenvedély közül pedig a szerelem hatása a legtöbb oldalú s a legváratlanabb; mert míg a többiek mindenikének csirái a lélekben megvannak, mint eredeti, öröklött tulajdonok; a szerelem új termő magvakkal veti be a lelket, melyek ismeretlen és elgondolhatatlan vetést teremnek. Ma már eléggé tudjuk, hogy Júlia szüleinek a költő főképp azért volt rossz vő, semmi egyebet nem tekintve, mert nem volt biztos állása. A korhelységről s változékonyságról beszélő hírek, sőt valódi adatok mellett is szemet hunytak volna pár ezer, vagy tán kevesebb forint biztos évi jövedelem mellett: akár hivatalból, akár földbirtokból eredt volna az. Ez kétségtelen. Sőt tudjuk, hogy az ábrándos Júlia is, kinek ábrándozásai azonban földi fényre és anyagi javakra legalább is annyira irányultak, mint a regényességre és távol a rajongástól, inkább érzelő és különcz, hír- és szerepvágyó, mint mindent áldozni kész, szenvedélyes természet volt: Júlia is ösztönözte, hogy valami állandó hivatalra tegyen szert. A költő pillanatnyilag foglalozhatott is ilyen tervekkel. Talán, mint könyvei sejtetik, az egyetemre akart járni a jogra; legalább hátrahagyott könyvtára jegyzékében ott leljük a pesti egyetem előadásainak jegyzékét 1846/47-ből.

Azonban a kísértés csak egy pillanatig hártott s talán ekkor, talán az év végén, talán épen születésnapja 24-dik évfordulóján, mint Meltzl megállapíthatni véli, vetette papírra jelmondatát, a híres »votum Petőfianum«-ot, a szerelem és hivatás alternatívájával, mint a szív és jellem problémájával<sup>3</sup> küzködve:

Szabadság, szerelem!  
E kettő kell nekem.  
Szerelmemért föláldozom  
Az életet,  
Szabadságért föláldozom  
Szerelmemet.

Tartalmi körülmények mindenestre összekapcsolják e költeményt Petőfi megelőző és követő műveivel, sőt egész költészetével és életével, a melyek különben egyet jelentenek. Meltzl találóan veti össze id. helyen a »votum Petőfianum«-ot az 1845-diki *Ha az Isten* költeménnyel; de még korábban, az 1843-diki *Megúnt rabság*, habár kevésbbé

<sup>3</sup> Ezt a költő életére oly becses lélektani conjecturát, melyet azonban minden valószínűség is támogat, dr. Meltzl Hugónak köszönhetik a Petőfi-irodalom ismerői. — *L. Petőfi jelszava* cz. igen becses értekezését.

komoly vagy mély alappal s a szabadság korlátozott jelentésével, ugyanazt fejezi ki. De most szenvedélyesen, szilaj erővel tör ki a világtörténelem olvasása által tágabb látkört és eszményi világnézetet nyert költő lelkéből a látnoki jelszó; midőn a körülmények hatása, a szerelmi szenvedély reveláló pathosza, a világszabadság eszményétől eltölt lélek divináló ereje az *Egy gondolat bánt engemet* cz. dithyramban nyilatkozik meg; s midőn éles ösztönével a már érzett forradalom hőseül jósolja meg magát. Talán nem egészen véletlen, hogy ugyanekkor írja (1847 elején) *Ha férfi vagy, légy férfi* költeményét, e jellemfestést; melyben annak mondja magát, a ki volt mindig, szabadon és függetlenül kimondott meggyőződése rendíthetetlen hívének, ha kell mártyrjának. A szabadságnak ez az eszményi felmagasztalása, a függetlenségnek (egyéni és politikai) heves imádása, melytől való aggodalom Júlia naplójegyzeteinek ömlengésein mint komoly félelem vonul át: több költeményének tárgya ugyanakkor (*Ha férfi vagy, légy férfi, A kutyák dala, A farkasok dala*), melylyel kapcsolatban a népimádás elvont eszméje, ellentétben a gazdagsággal, a tudatlanság dicsérete a tudás nyugtalan boldogságával szemben, mind olyan húrok, melyek természetesen kerültek össze ugyanazon lantra e feszült lélekállapot idejében, egészen addig, hogy a költő hivatását a pusztában a zsidókat vezérlő lángoszlophoz hasonlítja, mintegy heves tiltakozással minden kenyérpálya igájába görnyedés ellen.

Nem mintha Petőfi azon semmiesetre nem geniet jellemző ábrándozók közé tartozott volna, kik elég meggondolatlanok vakon neki menni a családi életnek, könnyelműen vagy hebehurgyán. A geniet általában is jellemezni szokta az, hogy midőn a legelméletibb és legelvonatabb, egyszersmind a leggyakorlatibb. De ha ez a vonás általában nem jellemezné is a geniet, jellemzi Petőfit. Ő valósággal kitűnő férj, gondos apa, pedans számító családfő volt; bárha a könnyelműséget gyakran említi, nem volt jellemének tulajdona. A házasságra egész komoly számítással készült; előre elrendezett minden pénzforrást; tudta, hogy miből fog élni az első pár év alatt; hidegen mérlegelte eszközeit és bevételeit s ha kölcsönt vett föl, előre tudta, hogy mikor és honnan fogja megfizetni; ezt meg is írta előre hitelező berátainak. De most, midőn az egész magyar irodalom legbecsesebb művét, *Összes költeményeinek* vaskos kötetét rendezte sajtó alá, midőn már tudta előre, hogy Emich az örökre eladott költemények e kötetéért 1500 frtot kész adni, mely összeg elég addig, míg egy új kötet kerül ki tolla alól; vagy midőn lelkesedéssel üdvözli az egész lelkesedni bíró haza, hogy költeményei együtt megjelennek: most neki pedans hivatali életről szólni, magát lebilincseltetni hagyni esetleg s hivatali életben okvetlenül meggyőződése ellen: mindez legyen bár szerelméért s szerelme nevében, büszke daczczal töltötte el a 24 éves, tehát törvényesen is férfi korba lépett költőt, ki büszkén veszi ajakára: »ha férfi vagy, légy férfi« s keményen hangsúlyoz minden szótagot és ismétli régi jelszavát: »Koldusbot és függetlenség!« Ezért az egész költemény úgy hat ránk, mintha a költő minden szavát összeszorított kézzel az asztalra vágta.

vagy megannyi kalapácsütéssel kísérné. Csakugyan nem lett a kenyérpályából semmi. Júliának nem csak most kellett engedni; de még a forradalomban sem tudta rábírní, hogy férje valódi hivatalt vállaljon. Képviselőség vagy tiszti rang a hadseregben: más állást a haza neki nem adhatott; azt nem adván, csak ezt fogadhatta el.

Szeliden, nyájas mosolylyal köszöntött be a költőhöz, rövid életű boldogsága közepén, az 1847-diki ó-esztendő. De ha sohasem volt boldogság az övénél több küzdelemmel megvásárolva s jobban kiérdemelve, rövidebb is alig volt. Azonban az még most a jövő rejtélye volt; a költő még teljesen bírta és élvezte a boldog házaselet minden örömeit. Az apróbb kellemetlenségek nem zavarták az általános nyugalmat és megelegetést, a milyenekre *Főfőlesleges aggalmom*, a költő neje által kéziratából utóbb kivágott, (Költőről) és *Mosolyogj rám* költeménye utalnak; amaz tréfásan rajzolván a házi zajt, ez komolyan, esdeklőleg akarván eloszlatni a nő lelken borongó bánatot, e homályos árnyat, mely néha már a házaselet első heteiben gondolkozóvá tette Júliát, merengve azon, a mit nyert s a mit talán kaphatott volna.

A költő maga is nem egyszer rajzolja e korból, a szenvedélyes szerelem heves nyilatkozatai mellett (*Állj meg feleségem, Mosolyogj rám, Feleségem nevenapján, Minek nevezzelek*), a házaselet nyugalmat, kivált a költői élet után, mint 1847 végén és 1848 elején-írt, *Csendes tenger rónaságán, Haraghoz, Szerelemnek rózsafája, Hideg, hideg van ott kinn* költeményeiben. E boldogságát mily természetes mélységgel írja le 1847 nov. végén vagy decz. elején:

Csendes tenger rónaságán  
Szeliden reng csónakom,  
Mint tavaszszal esti szellő  
Köbelén a rózsafa.  
Nem vagyok rá érdemetlen, . . .  
A folyó, mellyen jövök  
Ide, a hol most vagyok,  
Hosszu és vészes folyó volt:  
Villám futkosott fölöttem,  
Jobbra-balra éles sziklák  
Fenyegettek és alattam  
Órvényeknek torka nyílt . . .  
Evezöm minden csapása,

Szívem minden dobbanása  
Az utósó lehetett vón.  
Én eveztem, csak eveztem,  
S a mí legfő: akkor is még,  
A midőn vezértüzem,  
A remény is kialutt,  
Még akkor sem csüggedék.  
Csüggedetlené a díj! —  
Díjam oly szép, olyan édes:  
Ringatózni véghetetlen,  
Nyúgodalmas tengeren,  
Boldogságos házaselet  
Nyúgodalmas tengerén.

Oly szép ez az élet, kiált föl, hogy még a hazafi fájdalom is mind ritkábban keresi föl!

Természetesen, a szilveszter-éj is mosolylyal köszönt be. A költő megénekeli; de vidám hangon a házi asszony és házi gazda számadásáról beszél, kik aggodalmasan számítgatják a pénzes erszény tartalmát s vigasztalja feleségét, hogy nekik nem ládáik, hanem szíveik telvők. Majd gyönyörrel gondol családjá növekedésére; de elkomolyodik; nem mintha a régebbi szilveszteréjek komoly szellemei vissza-

járnának, hanem el a gondolatra, hogy haldoklik az év, ez a jó barátjuk, ki kezeiket összeadta.

Fonjunk áldásból liliomfűzért  
Megkoszorozni haldokló fejét.

Igy szól nevéhez. Mert az a kevés bú, melyet koronként szívökre csöppentett, boldogságukat nem keseríté, sőt édesebbé tette. Majd új eszmékre száll. Az év végén mindenki magába mélyed, megbocsát még az ellenségnek is; de ő ezt nem teheti; neki csak két ellensége van: a zsarnokság s a szolgálélek és inkább elkárhozott legyen, hogysem ezeknek megbocsásson. Ez a vidáman indult s ünnepélyes esküvel végződő költemény befejező gondolata.

De mily csodás változatú, gazdag eseményű év követi e pár nyugalmas hetet az 1848-ik évben, a költő utolsó szilveszterestéjéig! Ugy látszott, hogy a megjósolt boldog év érkezett meg, az álmodott szabadság aranykora. Azonban mihamarább megfordult a Jánus-arczú idő; az egytetemes derűs mosolyra komor, vészes fellegek borúltak. Egyszerre minden felbomlani látszott; nemzetek haragjának, véres csatáknak, borzalmas meghasonlásnak ideje jött el, megsemmisítve sok szép reményt, feldúlva sok erőben levő vetést, széttépve sok drága viszonyt, megtörve sok hitet; mindenesetre fölforgatva, fölrázva mindent; megbontva a szív összes régi érzéseit, a viszonyok fennálló egész rendjét: a rögtöni változtatással, a múlt megsemmisítésével vonván határt a múlt és jövő közt.

Az év Petőfi életére ép oly gazdagon, sokoldalúan hatott, mint a hazáéra. A szabadság első mámorában úszó haza fölkapta a költőt a népszerűség karjára, majd ledobta és sárral dobálta a túlságos józan-ságot és nyugalmat affectáló közvélemény. Legjobb barátaival politikai vélemény hozta meghasonlásba, csalódott a népben, az országgyűlésben, a haza győzelmében, a forradalom sikerében; sőt meg kellett érnie, hogy gyöngé és irigy lelkek őt magát szájhősnek kiáltották. Végre katona lett; de az első csatákban gyermeke születése miatt nem vehetett részt. Az év vége (decz. 15.) meghozta ezt is, mintha mindazt adni akarta volna, a mi az örömből legnagyobb, a gyászból legmélyebb.

Nagy és csodás idők, méltók a költő lantjára, melyeket ő megannyi s az időkhöz méltó hurokon énekelt meg. Szólt jósólólag, mint annyiszor; szólt túláradvá és lelkesedéssel a márcziusi napokban; ostorozva, kétségbeesve, felriasztólag, elkeseredve, bátorítva, a forradalmi láztól ittasan vagy épen vadúl, a mint jött, az idők visszhangja gyanánt. De gyakran e lázzadó idők viharában minő szelid hang szólal meg ezüst hurokon, lágyan, szelíden! Ez is Petőfi lantjáé. Mintha a vad idők szüneteire, a pillanatnyi csönd számára a viharban, tette volna el legédesebb hangjait: soha oly lágy, oly gyöngéd nem volt, mint 1848-ban írt néhány költeményében. Édesebben nem szólhatna a pacsírta május reggelén, mint a *Király és hóhér* című versével majdnem egy időben írt *A tavasshoz* költeményében énekel a vén tél ifjú lányáról, a kikeletről, a mint hívja, hogy vonja föl a kék ég alatt a fák zöld

sátrait, vagy eldalolja, hogy épen olyan asszony való neki, mint a felesége s meg is éri, hogy a hová lép, lába nyomán virág terem (*Illyen asszony való nekem*); hogy aztán újból forradalmi dalokra hangolja lantját. Alább a *Fekete-piros dalt* a páratlan gyöngédségű *Miért kísérsz* költemény követi, melyben el kíván feledkezni arról, hogy polgár, mert, kiált föl:

Van ifjuságom, kedvesem,  
Gyöngyökbe foglalt órákkal kinál  
Az ifjuság, a szerelem,  
És minden óra, mit el nem vevék,  
Egy elpazarolt örök üdvösség.

De már a következők: *Király esküje, Föl!, A gyáva faj, a törpe lelkek*, a forradalom vad viharának hangjai, hogy újból *Uton vagyok, Szülőföldemen* költeményeit a szerelem nyájias és az emlékezet mélabús, szelid angyalai sugallják s nyomban a *Kis-Kunságban* a legszebb leírások egyikét adja, mely úgy hat ránk, mint egy tündérmesebeli vidék. S az év őszén, mikor a királygyilkolás gondolatáig ragadja hazafiúi szerelme és felizgatott szenvedélye, (*Akasszátok föl a királyokat!*) csak kevéssel előbb írja *Szeretlek kedvesem* ragyogó dithyramb-ját, melyet a legforróbb szerelem diktált, milyen csak valaha férfi szívben lakott és ugyanakkor altató dal gyanánt méla csendes éneket dalol az alunni készülő őszi természetnek (*Itt van az ősz*). Lágyabb, édesebb altató dalt nem sughatna a nyáresti szellő a fáradt alkony fülébe. Ez így megy fölvaltva vagy egymás mellett egész 1848-ban. Volt-e valaha szív és költészet ennyire az idők és érzelmek tanúja, volt-e impressionabilisabb kedély, mely értett volna ezerféle hang kifejezéséhez ennyire és ily változatban? A lyra királya szólal meg ez örökváltozatú dalokban. Vahot I. találó mondása szerint a Petőfi költészete olyan, mint Nero császár, kiről azt írják, hogy sohasem vett egy öltönyt kétszer magára. És midőn megérkezik az év vége, mely rövid életében annyiszor töltötte el komoly gondolatokkal, töprengő aggodalmakkal, megénekli most is, hogy vigye a haldokló év e dalt magával a sötét más világba. Így szól lantjához:

Ha valaha szépen szóltál,  
Most legyen szép éneked;  
Légy méltó neved híréhez,  
Tedd még ünnepiebbé az  
Ünnepélyes perczeket.

És ki tudja? tán utósó,  
Legutósó lesz e dal;  
Tán ha téged most leteszlek,  
Többé majd föl sem vehetlek,  
Hangod, életed kihál.

A hadistenhez szegődtem.  
Annak népéhez megyek;  
Eszteendőre hallgat a dal,  
Vagy ha írok, véres karddal  
Írok költeményeket.

Zengj tehát, zengj, édes lantom,  
Zengd ki, a mi benned van,  
Szólj vadúl, és szólj szelíden,  
Ragyogóan és sötétén,  
Szomorúan és vigan.



Légy vihar, mely haragában  
 Ősi tölgyeket szakít,  
 Légy szellő, mely mosolyogva  
 Csendes álomba ringatja:  
 A mezők fűszálait.

Légy tükör, melyből reám néz  
 Egész, egész életem,  
 Mellynek legszebb két virága  
 A mulandó ifjuság s a  
 Múlhatatlan szerelem.

Adj ki minden hangot, lantom,  
 A mi benned még maradt...  
 A nap is, midőn lemegyen,  
 Pazarolva földön, égen  
 Szétszor minden sugarat.

S szólj erősen, lantom, hogyha  
 Már utósó e dalod;  
 Hirtelen ne haljon ő meg!  
 Zengjék vissza az időnek  
 Bérczei, a századok.

De nem egyszersmind ez a legtökéletesebb jellemzése Petőfi 1848-beli költészetének? Nem a legfelségesebb önjellemzés ez, melyben benne van mindaz, a mi való, a mi sejtelmes, a mi nyilvánvaló és titkos, a múltnak emléke, a jövőnek előre érzése? Vajon nem jobb volt volna-e, ha e megszületett új év elején, mely komoly arczán sötét fátyollal köszöntött be hozzánk, nem tudva, hogy egyikünknek, másikunknak minő ajándékot vagy vészt hoz, — egyszerűen felolvastam volna e költeményt, hogy maradjon csak ennek a csodálatos polychromiának gyönyöre lelkünkben, nem figyeltetve arra, hogy a jövő látálya milyen kétes reményt borít számunkra?<sup>4</sup>

Ferenczi Zoltán.



### Két Petőfi-kézirat.

Két Petőfi-kézirat van Pozsonyban Kolmár József, nyug. r. kath. tanár úr birtokában. Midőn 1893 decz. 17-én Pozsonyon átutaztam, csak azért álltam ott meg, hogy lássam azt a házat a várlepcsőn, melyben Petőfi kimondhatatlan nyomorban másolgatta 1843 júniusában az országgyűlési tudósításokat és hogy meglátogassam a költő egykori barátját, kinek Pápan gyönyörű sorokat írt emlékül s kivel Pozsonyban együtt nyomorogtak. Friss egészségben, egészen új családi élet körében találtam az érdemes író, ki csak épen most adott ki 50 éves ifói pályája emlékére egy *Farkas és bárány* című satyrát, melynek egy példányát szíves volt számomra dedicatióval ellátni.<sup>1</sup> Pár órát időztem körében, elbeszélgetvén a költőről s azon időkről, melyeket együtt töltöttek. Ekközben mutatta meg a birtokában levő két Petőfi-kézíratot, melyeket kegyeletesen őriz több más forradalmi reliquiával és ellátta őket sajátkezű jegyzetekkel, melyeket a kéziratokkal együtt alább közlünk, hiteles másolatban. Ő vezetett el a Petőfi-házhoz is,

<sup>4</sup> Felolvast. az Erd. Irod. Társaság 1894 jan. 21-dikén tartott felolv. ülésén.

<sup>1</sup> Szül. 1820-ban. 1886-ban első neje elhalván, 1887-ben újra nősült s 2-dik házasságából egy leánya és fia született.

mely a várlépcső 24-ik fokánál fekszik s azt a várbavivő utcztát, a melybe ez a lépcső torkollik, *Petőfy-útczá*nak hívják, nem tudván a pozsonyi hatóság, hogy a költő mindig *i*-vel írta nevét. S valóban Kolmár úr nélkül nem találtam volna a házra; mert már előbb jártam ott s a P.-útca lakói közül senki sem tudta megmutatni.

Alacsony, emeletes kis ház ez, alant 2 ablakkal s ajtóval, fent 3 ablakkal az utczára, melynek jobb földszintjén volt az emlékezetes írószoba. Ekkori nyomorának hatása alatt írta utóbb *Utósó alamizsna* költeményét s ekkori emlékei nyomán írta 1848-ban Szilveszterről, (*Az apostol*) »hogy a kenyérből ki ne fogyjon, másoknak gondolatait másolgatá: keserves munka, tán a favágásnál keservesebb. Elkezdte reggel, s este végzé; s gyakorta éjszakáit is a lámpa fénye látta elhaladni, s előbb aludt el ez, mint ő.«

Visszatérve az eredeti kéziratokra, ezek a következők:

### I. <sup>2</sup>

Magas trónján a sors ül, titkos könyv kezében.

Az életkönyv ez; benne két lap a mienk,

Az egyiken borongó gyász vonúl sötéten,

A másik hajnalodva rózsaként dereng.

5. Ohajtom én: legyen hő kedveződ a végzet,

Hogy általolvasnod ne kelljen a sötétet!

Pápán Apr. 12n 1842.

Petrovics Sándor

s. k.

Sárga papíron, mely 13·8 cm. hosszú és 8·2 cm. magas.

Kolmár J. jegyzete: P. 842-ben Pápán philosophiát tanult, — én jogot. 843-ban együtt voltunk Pozsonyban országgyűlésen, s nyomorogtunk Záborszky írott országgyűlési tudósításai irásában. Ő onnan Pestre ment Vahot Imréhez segédnek — utóda én lettem 1845-ben. 1849-ben alkalmasint török földre menekült v. elveszett.<sup>2</sup>

\* \* *Variae lectiones*: Össz. Költ. (1893) 2. sor: Az életkönyv ez, 3. sor: vonul 5. sor: hú *Jegyzet*: Végül hiányzik a datum s a sorok egy vonalban vannak szedve.

### II.

#### A külföld magyarjaihoz.

Ti kelések <sup>4</sup> a hazának testén,

Mit mondjak felőletek?

Hogyha volnék tűz: kitégetnélek,

Égetném rozsz véretek.

Nem vagyok tűz, nincs emésztő lángom,<sup>5</sup>

De van éles hangu szóm,

Melly reátok átkait kiáltja,

Átkait irtóztatón.

Annyi kincse van hát e hazának,

Hogy nem is fér benne meg?

Hiszen e hon, e boldogtalan hon

Olly szegény és olly beteg.

És ti rablók! a mit orvosságra

Izzad kinnal a<sup>6</sup> haza,<sup>7</sup>

Elhordjátok idegen bálványtok,

A külföld oltárra.

<sup>2</sup> Kolmár József emlékkönyvébe ez. a. felvéve a kiadásokba, eredetileg cím nélkül.

<sup>3</sup> A jegyzet valamikor az 50-es évek elején készült. A költemény megjelent *Bajai Közl.*, 2-szor *Hölgyfutár*, 1860, 3. sz. (V. ö. Össz. Költ. III, 877. l. 1893.)

<sup>4</sup> Összes K. (1847. 253. l.) Ti fekélyek <sup>5</sup> lángom; <sup>6</sup> e <sup>7</sup> ;

E hazán, mely porban esd kenyérért,  
Nem esik meg szívetek;  
Míg ő vért sir:<sup>8</sup> poharaitokba  
Kinn ti a bort töltitek.

És csak akkor tértek vissza, már ha  
Koldusbot<sup>9</sup> van nálatok:

Kit koldussá tettetek, hogy tőle  
Ismét koldulhassatok.

A miként ti e szegény hazából  
Magatok száműzitek:  
Vesse úgy ki csontotokat a sir,<sup>10</sup>  
S a mennyország lelketek!

Petőfi.

Kolmár J. jegyzete: Petőfi saját kézírata, 1845-ből, midőn jelen műve a censor által visszavetettet; s emlékül megtartám mint a Pesti Divatlap akkori segédszerkesztője.<sup>11</sup>

\* \* Fehér papíron, 20,9 cm. h. és 12,9 cm. széles.

Ferezezi Zoltán.



## Petőfi és Garay viszonyához.

A kettőjük közti viszony főbb vonásai a következők:

1. Petőfi 1842-ben Pápáról néhány költeményt küldött be Garaynak, a *Regélő* akkori szerkesztőjének. Nem is reflectál rájuk s kissé utóbb, máj. 22-én, Bajza kiadja *A borozót* az *Athenaeumban*. Innen ered a 19 éves Petőfi nem nagy véleménye Garay ítélőképességéről.<sup>1</sup>

2. 1843 ápr. elején négy költeményt ad neki át, hogy a *Regélő*-ben »Andor diák« álnév a. közölje őket, tudni akarván, hogy Verőczey (Bajza) mit mond rólok *Lapszemléjében* az *Athenaeumban*. Garay megígérte ugyan; de nem tartván érdemesnek egy kezdő e fontoskodását figyelembe venni, valódi neve alatt közlé mindjárt az elsőt. E szószegésért Petőfi másik két költeményét visszavette s egyszersmind *Irói jogtapodás a Regélőben* című cikket írta ellene az *Athenaeumba*.<sup>2</sup>

3. 1844-ben közelednek egymáshoz, Petőfi 1844 I. felében két költeményt közöl a *Regélőben*. (*Ivás közben, Egy estém otthon*. L. Pet.-muz. IV. 145. l.)

4. Garay Petőfi elleneihez csatlakozik s 1845 I. felében az *Életképekben* »Hirlapi méh« rovatot indít meg, melyben főleg a divatlapokról közli észrevételeit. Ezekben Petőfi ellenségének mutatja magát.<sup>3</sup> Ezért Petőfi Vahot Imréhez 1845 június elején írt nyílt levelében kicsinylően nyilatkozik Garay indokairól és ítélőképességéről.<sup>4</sup>

<sup>8</sup> sír, <sup>9</sup> Koldusbot <sup>10</sup> sír

<sup>11</sup> A költemény 1844-ből való, de a költő csak 1845-ben adta át kiadás végett.

<sup>1</sup> L. Orlay: Budap. Sz. 19. k.

<sup>2</sup> V. ö. Petőfi: Vegyes műv. III. 266. lap. E költemény a *Víz és bor* cz. volt, megjel. jun. 1. Czikke Garay ellen jun. 3-dikáról kélt s jun. 15-dikén jelent meg az *Athenaeumban*, egyszerre az *En* című költeménnyel a *Regélőben* (jun. 11.). Másik 2 költeménye aztán nem jelent meg. (Pet.-m. IV. 143—44. l.)

<sup>3</sup> Közölve az összes erre vonatkozó adatok: Pet.-muz. I. 116—124, 222—224. l.

<sup>4</sup> U. ott. 223. l.

5. Utóbb közelednek egymáshoz s 1848-ban, úgy látszik, jó barátok, leveleznek, s Garay Petőfinek lelkes bámulója.<sup>5</sup>

Ezek a főbb mozzanatok. Garay kezdetben, érezvén a Petőfi s az ő költészete közti antagonizmust, nem tekintve azt, hogy személyileg sem kedvelte, mindenesetre főképp elvi okokból volt ellenfele. Ezt, valamint Garay akkori felfogását Petőfiről, igen jól megmagyarázza 1845-diki leveleiből az a két részlet, melyeket *Várkonyi Endre* ref. főgymn. tr. úr Seps-Szent-Györgyről a következő sorok mellett volt szíves beküldeni:

Tek. Szerkesztő Úr! Garay János koszorús költőnknek összes levelei Antal öcscsének szíveségéből kezeim közt vannak. Lelki gyönyörrel tanulmányozom e sárguló leveleket, hogy azok nyomán 1896-ra (midőn Szegszárdon felállítják emléksobrát) én is feltámaszszam a költő életét, alakját, kinek porhüvelye már 1853 óta porladoz. E levelekben sok érdekes irodalmi vonatkozás van, főleg azokban, melyeket Alajos öcscséhez intézett, ki maga is buzgón foglalkozott a költészettel. Így találtam pár érdekes megjegyzést Petőfire, melyeket becses lapjában: a kortársak ítélete P. felől cz. rovatban közzététel végett küldök:

1845 május 17-én\* Pestről Alajos öcscséhez intézett levelében többi közt ezt írja Garay: „Második leveled Vahotra (Imre) a Divallap szerkesztőjére vezet vissza. Ezzel legjobb lesz felhagynod, ő most egyetlen egy emberbe szerelmes s ez: Petőfi, s úgy látszik ennek éretlen fitymálásai tévék nála mindazt, mi veled s dolgozataiddal történt. — Örülök rajta, hogy a „Hirlapi méh“-ben néha néha kedvet s tanúságot találsz; több oldalról hallok én is méltányoltatni, de egy pár ember, mint Vahot és Petőfi kevesli benne a tömjént — számukra. No ettől ugyan ezentúl se fognak elkábulni, valamint általában önérettel hiszem, hogy senkit méltánytalanul s igaztalanul nem korholok, úgy senkinek kelletén túl nem hizeleg tollam!“ —

Ugyancsak 1845 augusztus 5-én kelt levelében ezt írja neki: „Azt a lapokból tudhatod, hogy Vahot Imre igen mélyen megsértett, minek következtében a Hirlapi méhvel is felhagytam, s dolgozatimat tőle megvontam. Petőfi rugdalózásait, ki rajtad is ejtett amolyan betyárrugást, mibe sem veszem, s tanácslom neked is, hogy legkisebb gondod nagyobb legyen, mint az effélékkel törődni: ez a kancsó- és betyár-literatura (isten bocsásd meg, hogy e szent szót ily melléknevekkel kell összekötönnöm, de ők tévék azzá,) már úgy is undorodást tud gerjeszteni maga iránt minden jobb érzetűeknél s Petőfi rögtönzött nimbusa, hallatlan elbizott durva hangjáért, már a „pajtások“ közt is kezd oszladozni, pedig e pajtási körön kívül, azt hiszem, még épen nem oly nagy köre van e fiatal óriásnak, hogy benne meg ne férhetne! Erdélyi barátunk hazajött külföldről; nálam mindennapos, a régi jó barátot nemcsak el nem vésztém (mellyel Vahot I. nagyon fenyegetett), de erősebben köt bennünket össze lelkirokonságunk. Vörösmartyval mindinkább azon viszonyba jövök, melly álmaim legszebbike, életem egyik főhajtása volt, őt már házamnál is többször láthatom. — Sok keserűség és baj közt e hetekben két hír örvendeztetett meg; első, hogy egy távol megye, hol soha sem voltam, hol senkit sem ismerek, t. i. Bihar táblabirói czimmet tisztelt meg, második egy hasonló megiszteltetés Zalamegyéből. Mindkettő pusztá czím, s korunkban már igen is jelentéktelen, de én mégis örvendek rajta, mert irói munkásságom méltánylásául kell mindkettőt vennem. Ha Petőfi volnék, rég-dobra ütötte volna Vahot I. ezt is lapjában, de most rólam mélyen hallgat, még csak munkáim megjelenéséről sem szólt, sőt mi több (risum teneatis!) azon fényes boszút követte el rajtam, hogy ki előbb arczképemet „koszorús Garaynk arczképe“ czimmet ajánlgatá uj előfizetőinek, most a „koszorút“ lerántotta fejemről, és áll azóta stereotyp „Garay arczképével“. Szegény koszorú! mit mondjunk erre egyebet, mint a mit az öreg Jób mondott: „Ő adta, ő el is vehette!“

Közi: **Ferenzi Zoltán.**

<sup>5</sup> L. Havas Adolf: Petőfi és Garay J. (Pesti Napló, 1893. 209. sz.)

\* Tehát a *Hirlapi méh* időszakában.



Petőfi fordításai.<sup>1</sup>

Ötödik közlemény.

## VI.

Shelley-től.

Shelleytől (Percy Bysshe Shelley, 1792 ag. 4—1822 jul. 8.) a költő csak egyetlen költeményt fordított, *A szökevényeket*. Egykorú kézirata, de nem a költő kezétől, megmaradt Kovács Mihály ref. fitanítónál (Turkeve) több más költemény kéziratával együtt, melyek ismertetését folyóiratunk e füzetében más helyt adjuk.<sup>2</sup> A VI. sz. a. kéziratban az 5-dik ez a fordítás (a kézirat 6. lapján), e szerint világosan 1846 febr. havából való, mert a *Vajda Péter halálára* költemény után a 2-dik. Vajda P. meghalt 1846 febr. 10-dikén s így a róla szóló költemény is ezutáni, szintén febr. havából. Sőt mert tudjuk, hogy 1846 jan. 16—febr. 23—24-ig<sup>3</sup> időzött a költő ez alkalommal Szalk-Szentmártonban, a fordítás ideje (febr. 10—23) elég szabatosan meghatározható. Maradjunk tehát ennél. Petőfi Shelleyvel, valamint Byronnal, főleg ekkori pessimistikus időszakában foglalkozott. Mindenesetre sokat tartott róla, mert még 1847-ben is ezt írja máj. 26-dikáról, midőn külföldre készül: »Megnézem Shakspere, Shelley és Byron hazáját, a sötét Angliát...«<sup>4</sup> Igaz, hogy 1848-ban már gúnyos vonatkozásban használja nevét,<sup>5</sup> de ez inkább jobb híján jutott eszébe; nem a költőre vonatkozik s nem is családi nevét (Shelley) említi.

Helyén való egyúttal megemlíteni, hogy Petőfi Shelleyt kiválóan a zsarnokság gyűlölete, és eszményi, sőt elvont, philosophiai szabadságszeretete (eudämonismus) miatt kedvelte. Függetlenségre vágyó szellemökben nem egy rokon vonás van s ha geniejüket természetében és nyilatkozási módjában egy egész világ választja is el: a közös eszmény szellemileg rokonszenvet ébresztett Petőfiben az angol költő iránt. Ha tehát azt olvassuk egy egykorú életrajzban az Etonba belépő Shelleyről, hogy »szeretetre-vágyón és tartózkodón, de a martyr teljes szilárdságával lépett ide az ifjak csoportjába«, s hogy »sokkal inkább el volt szánva csak azt tenni, a mit maga helyesnek és jónak tartott, és igenis büszke volt a durva erő előtt való meghajlásra, hogysem ne vált volna áldozattá,« vagy hogy minden durvaság és rossz bánásmód »csak megacélozta erejét s minden elnyomás ellen azt a gyűlöletet oltotta belé, mely állandó maradt lelkében«: mindezekben rokon vonásokat találunk Petőfi gondolkodásával, a nélküli, hogy Shelley istentagadását vagy homályos, transcendentalis. (néha pantheistikus, néha atheisticus) természetimádását elfogadta volna.

A rokonszeny tehát teljesen általánosságban mozgó s így a részletes vizsgálat nem fog lényegesen többet tanúsítani. Megjegyzendő, hogy Petőfi Shelleyt először s hihetőleg utóbb is, kiválóan *Seybt* (Julius) egykorú német fordításából ismerte meg s ennek segítségével olvassatta az angol szöveget,<sup>6</sup>

<sup>1</sup> L. még Pet.-muz. VI. 34, 64, 84, 110. l. <sup>2</sup> 1893 márcz. 1-től a nemz. muz.-ban vannak Budapesten. <sup>3</sup> Pet.-muz. VI. 50—51. l. <sup>4</sup> Vegyes műv. III. 68. <sup>5</sup> Lapok P. S. naplójából. 1848 apr. 29-ről. »Percy Bisshe Kökszenbrokszen«.

<sup>6</sup> Percy Bysshe Shelley's poetische Werke in einem Bande. Aus dem englischen übertragen von Julius Seybt. Mit Shelley's Bildniss. Leipzig, Wilt. Engetmann. 1844.

mely különben aligha nem volt volna igen nehéz a költő ekkori kezdő angol nyelvismeretének.<sup>7</sup> Meglehet, s annyi nagy valószínűséggel állítható, hogy a *Mab királyné* Petőfi szenvedélyes szabadságszeretetének igen kedves olvasmány lehetett s a benne nyilatkozó király- és papgyűlölet, mint a kik minden rossz forrásai s egy boldogabb jövőnek rajza (eudämonismus) talán hatott is Petőfinek rokon felfogására, mely szerint a jövő boldogság a zsarnokság megszüntetésének, a szabadságnak s a természeti egyszerűséghez való visszatérésnek eredménye, mint a hogy ezt Rousseau hatása alatt tanította. De viszont mily nagy az ellentét Shelley keresztyénség- és istentagadása s a Petőfi mély vallásossága közt. Áthidalhatatlanabb ellentétet gondolni sem lehet.<sup>8</sup> Másrészről az emberi gonoszságnak rajza ugyanott bizonyosan visszhangra lelt Petőfi ekkori ember- és világgyűlölő hangulatában, mely épen úgy táplálkozott Shelleyből, mint Byronból, s mindenestre egy pár rokon hang csendül meg itt-ott fülünkben, a két költő s Petőfi ekkori műveinek olvasásakor: egy-egy rokon hely a *Felhők*ben s a pessimistikus haragos kitörésekben, *Alastorban* és a *Tündéralombban*. Azonban a míg Petőfinél minden harag és indulat, sőt szenvedély: Shelleynél ez nyugodt, mondhatni contempláló világnézet, majdnem hideg tényrajz. Ezért Petőfi kigyógyult belőle s félretette Shelleyt, ki csak átmenetileg volt olvasmánya, a nélkül, hogy valódi világnézetével, az ő »természet szellemé«-vel, mint a mindenség személyesített (?) urával (ingadozva hol pantheistikus, hol atheistikus felfogásával), Krisztus iránti ellenszenvével csak pillanatnyi meggyőződést is bírt volna Petőfiben ébreszteni.

Habár nem lehetetlen, hogy a *Felhők* címére Shelley *The clouds* ciklusa volt befolyással; egyébben a 6 kis költeményből egy betű sincs a *Felhők*ben, még indirecte sem (s ha volna is, csak így lehetne, egy Petőfinél direct, mondhatni nyers átvételről nem lehet szó soha).<sup>9</sup> De egyébként is Shelley költő-philosoph felfogása legtávolabbról sem teszi ezek alap gondolatát s ha egyik-másikról sejthető is, hogy talán Shelley egyik-másik helye ingerálta, merész és hamis állítás volna direct befolyásról szólni, vagy a *Felhőket* általában Shelley hatásának tulajdonítani. Ennyit vélünk szükségesnek e dologról megjegyezni.

Visszatérve a fordításra, a költő mindenestre a német és angol szöveget egyaránt maga előtt tartotta, midőn készítette. A német szövegre utalnak a következők: Az eredeti párrimeit helyett a keresztrímek; az I. rész refrainje: *Fort, fort — El, el! (Away! Come away! helyett)*; II. 2. szak: *Und Hagel und Kugeln Bestreun ihren Pfad — S jégzápor és golyók Boriták utjokat* (As she spoke, bolts of death, Mixed with hail, specked their path...); II. 3. szak: *Das Geschütz stumm blizt,*

<sup>7</sup> XIV, 364. l. (Shelleynek arczk. kihajtott inggallérral.) A bevez. életrajzból vannak idézve a fenti helyek.

<sup>8</sup> Bővebben 1848 nyarán és 47-ben foglalkozott az angol nyelvvel.

<sup>9</sup> A rabszolgaságnak és nyomornak legfőbb okozója s a legmegrontóbb család, Shelley szerint, a vallás. (L. Ahasver beszédét.) Krisztust képmutatással vádolja u. ott.

<sup>9</sup> Ez kivált azért megjegyzendő; mert Petőfi *Összes költeményei*ben (1892. II. k. 555. l.) a *Felhők* I darabjához e kritikátlan megjegyzés van téve az egész ciklusról: „a *Felhők* cz. lyrai ciklus, mely önálló füzetben 1846 április vége felé jelent meg, s úgy látszik, Shelley hatása alatt keletkezett.“

*Erstüctet von den Sturm, Von leewärts her* = *Némán villámlanak Az elsült fegyverek; Elnyelte hangjokat A fergegeteg* (And, though dumb in the blast, The red cannon flashed fast From the lee.); III. 1. szak: „*Und siehst du, und hörst du? Und banget dein Sinn? — És látsz-e? s hallasz-e? S nem retteg-e szíved? (»And ‚Fear’st thou?’ and ‚Fear’st thou?’ « »And ‚Seest thou?’ and ‚Hear’st thou?’ «) etc.*

De ezzel szemben világos jelek mutatják, hogy az angol szöveg is előtte állt; mert a fordításban vannak oly részek, melyek a némettől nagyon eltérők, pl.: I. 1. szak: *The hoar spray is dancing* = *A tajték tánczol* (Der Schaum kommt geflogen); 2. sz.: *The whirlwind is rolling* = *A forgószél kereng* (Der Sturmwind rings braust); *The forest is swinging* = *Az erdők rengenek* (Die Wälder all stöhnen); 3. sz.: *Bird, beast, man and worm* = *Ember, állat, madár* (Thier und Mensch); II. 1. 3. szak: *The blue beacon-cloud broke* = *A kék őrtűz lobog* (Die Leuchtfeuer glüht); IV. 1. szak: *The bridegroom stands, eaten By shame* = *És szégyen marja fel A vőlegényt* (Steht der Bräutigam, bleich Vor Scham); *Stands the grey tyrant father* = *A zsarnok ősz apa áll* (Steht... ein Greis); végre az egész utolsó versszak, mely a németben nem fejezi ki az eredeti értelmét, míg Petőfi fordításában teljesen megfelelő annak, mit Shelley mondani akart.

Ezek miatt közöljük mind a három szöveget.

### A szökevények.

(Shelley után angoltól.)

#### I.

A jégeső szakad,  
Fehérek a habok,<sup>10</sup>  
A tajték tánczol, és  
A villámlás ragyog —  
El, el!

A mennydörgés ropog,  
A forgószél kereng,  
A harangok zúgnak és  
Az erdők rengenek —  
El, el!

Mint tenger, mozg a föld,  
Rajt minden romba dől,  
Ember, állat, madár  
Rilbújt a vész előtt —  
El, el!

#### II.

„Egy vitorlánk van.... a  
Kormányos halovány;

### The fugitives.<sup>11</sup>

#### I.

The waters are flashing,  
The white hail is dashing,  
The lightnings are glancing,  
The hoar spray is dancing: —  
Away!

The whirlwind is rolling,  
The thunder is tolling,  
The forest is swinging,  
The minster-bells ringing: —  
Come away!

The earth is like ocean,  
Wreck-strewn and in motion;  
Bird, beast, man, and worm,  
Have crept out of the storm: —  
Come away!

#### II.

„Our boat has one sail,  
And the helmsman is pale.

<sup>10</sup> Az *Összes Költ.*-ben hibásan: *Fejérek*... (II. 356. 1892.) V. ő. Pet. *Összes Költ.* 1847. 439. I. <sup>11</sup> The complete poetical works of Percy Bysshe Shelley. By Will. Michael Rossetti. London. 1885. III. 92. I.

Ki merne szállani  
Most csónakunk után?<sup>12</sup>  
Az ifju szólt.

A lány felett: „Evezz,  
Taszítsd a csónakot!”  
S jégzápor és golyók  
Boríták utjokat  
A tengeren.

A kék őrtűz lobog;  
Némán villámlanak  
Az elsült fegyverek;  
Elnyelte hangjokat  
A fergeteg.

## III.

„És látsz-e? s hallasz-e?  
S nem retteg-e szived?  
S nem szállunk szabadon  
A vad tenger felett,  
Én és te?”

Egy tengerészköpeny  
Fölöttök a fedél;  
Együtt ver kebelök,  
És suttognak kevély  
Örömben.

Mozgó hegyekből áll  
A vészés óceán,  
Kelnek s enyésznek a  
Habok egymásután  
Köröskörül.

## IV.

A várudvarban, a  
Kapusnéhoz közel,  
Áll, mint megvert kutya,  
És szégyen marja fel  
A vőlegényt.

Rémes kísértetként  
A zsarnok őszapa  
Áll a toronytetőn . . . .

A bold pilot, I trow,  
Who should follow us now!<sup>12</sup>  
Shouted he.

And she cried: „Ply the oar;  
Put off gaily from shore!” —  
As she spoke, bolts of death,  
Mixed with hail, specked their path  
O'er the sea:

And from isle, tower, and rock,  
The blue beacon-cloud broke:  
And, though dumb in the blast,  
The red cannon flashed fast  
From the lee.

## III.

And „Fear'st thou?” and „Fear'st thou?”<sup>12</sup>  
And „Seest thou?” and „Hear'st thou?”  
And „Drive we not free  
O'er the terrible sea,  
I and thou?”

One boat-cloak did cover  
The loved and the lover:  
Their blood beats one measure,  
They murmur proud pleasure  
Soft and low; —

While around the fashed ocean,  
Like mountains in motion,  
Is withdrawn and uplifted,  
Sunk, shattered, and shifted  
To and fro.

## IV.

In the court of the fortress  
Beside the pale portress,  
Like a bloodhound well beaten  
The bridegroom stands, eaten  
By shame.

On the topmost watch-turret,  
As a death-boding spirit,  
Stands the grey tyrant father;

<sup>12</sup> Eredetileg a szöveg így: „And ‚Fear'st thou?’, and ‚Fear'st thou?’” A második sor szintén így. A változtatás szintén Rossetti-é. (V. ö. a német szöveggel, a Petőfiével. L. az id. Rossetti-féle kiadás III. 408. l. P. 93 hoz jegyzet.)



Hangjához képest a  
Vihar szelid;

S hallatlan átkokban  
Kivánja a halált  
Lyányának, ki legjobb  
És legszebb s a család  
Végtagja volt.

(Szalk-Szentmárton.)

**Die Flüchtlinge.<sup>13</sup>**

1.

Der Hagel klirrt nieder,  
Es leuchten die Wogen,  
Die Blitze rings sprühen.  
Der Schaum kommt geflogen —  
Fort, fort!

Der Donner laut kracht,  
Die Wälder all' stöhnen,  
Der Sturmwind rings braust,  
Die Glocken ertönen, —  
Fort, fort!

Die Erd' gleich dem Meere  
Wankt trümmerbedeckt,  
Thier und Mensch sind erlohn  
Vor dem Sturm erschreckt —  
Fort, fort!

- 2.

„Der Steu'rman'n erbleicht,  
Nur ein Segel hat's Boot,  
Wer zu folgen jetzt wagte,  
Wär' ein kühner Pilot —“  
Rief er.

Und sie rief: „Greif zum Ruder,  
Stoss' kühn vom Gestad!“  
Und Hagel und Kugeln  
Bestreun ihren Pfad  
Ueber's Meer.

Die Leuchtfeuer glühn  
Von Klippen und Thurm;  
Das Geschütz stumm blitzt,  
Erstickt von dem Sturm,  
Von leewärts fer.

<sup>13</sup> Seybt id. fordítása 338. l.

To his voice, the mad weather  
Seems tame;

And, with curses as wild  
As e'er clung to child,  
He devotes to the blast  
The best, loveliest, and last,  
Of his name.

3.

„Und siehst du, und hörst du?  
Und banget dein Sinn?  
Und jagen wir frei nicht  
Ueber's Meer dahin,  
Ich und du?“

Ein Schiffsmantel deckt  
Die Liebenden Beide;  
Ihr Herz schlägt vereint,  
In stolzer Freude  
Sie flüstern sich zu.

Wie wankende Berge  
Das Meer, sturmwüthetert,  
Wird gewälzt und gehoben,  
Zerklüftet, zerschmettert,  
Sonder Ruh.

4.

In dem Schosshof, neben  
Der Pfortnerin, gleich  
Geschlagenem Bluthund  
Steht der Bräutigam, bleich  
Vor Scham.

Ein todtkündend Gespenst,  
Steht auf oberstem Thurm  
Ein Greis und vor seiner  
Stimme der Sturm  
Scheint zahm.

Auf die Letzte und Schönste  
Seines Stammes zur Stunde  
Einen Fluch er ruft  
Wie aus Vaters Munde  
Nie kam!

Ferenczi Zoltán.

## A Kovács Mihály-féle Petőfi-kéziratok.

(Gyulai Pál letéteménye a Nemzeti Muzeumba 1893 május 1-sején.)

Kovács Mihály, tur-kevei ev. ref. fitanító, 1883 máj. 19-dikén levelet írt Gyulai Pálnak, mely mellett az alább leírt kéziratokat küldte be. Ugyane levélben azt írta, hogy Petőfi szülei 10 évig laktak Duna-Vecsén s abban az időben ott lakott ő is; innen a családdal és Petőfivel való ismeretsége. Megjegyezvén azt, hogy a költő szülei csak 1841 nov. 1—1844. nov. 1-ig laktak D.-Vecsén, a letett kéziratokat a következőkben ismertetjük:

I. *Kovács Mihály* id. levele Gyulai Pálhoz.

II. *Tündéralom*. 4<sup>o</sup>. 3 számozatl. levél. Fehér írópapír, a költő kézírása.

III. *Szilaj Pista*. (Átírva a halványabb eredeti cím: *Szittyó Pista*.) 4<sup>o</sup>. 8 oldal, 4 számozatl. levél. Fehér írópapír. A költő eredeti kézírata, vége hiányos, e sorral végződik:

S a ladiknak legvégére hágott.

Az oldalakon néhol megjelölve a strófák száma; így a II. l. végén 38, a III. l. végén 47, a IV. oldalon a 60, 65, 70. szaknál.

IV. *Salgó*. Cím nélkül. Kékes írópapír. 4<sup>o</sup>. 12 l. 6 számozatl. lev. Eredeti kézirat. Az oldalakon jelezve a sorok száma: I-nél (37), II-nál (89), III-nál (175), IV-nél (200), V-nél (263), VI-nál (371), VII-nél (417), VIII-nál (434), IX-nél (549), X-nél (565). Aláírva: *Petőfi*. A kézirat csak 11 lapra terjed, 12 l. üres.

V. Merített erős bordás papírra írt eredeti kézirat. 4<sup>o</sup>. 110 l., a költő lapszámozásával. Címl. nincs. Az első 2 oldal számozatlan s a számozás 5-ön kezdődik. Az 1-ső oldalon ez áll: 1845. Alatta: (Folytatás).

Tartalma: 1. *Három szív története*. 5. l. 2. *A jó öreg kocsmáros*. 10. l. 3. *Czípruslombok Etelek sírjáról*. XXXIV. XXXV. (Mi búvősbájos hang? Messze vándoroltam) 13. 14. l. 4. *Az utolsó ember*. 16. l. 5. *Ifjuság*. 21. l. 6. *A szeretőm nyalka gyerek*..... 23. l. 7. 25—26. l. kivágva.<sup>1</sup> 8. *Ismerjétek meg!* 27. l. 9. *Felhő és csillag*. 29. l. 10. *A hűtelen barátokhoz*. 30. l. 11. *Én és a nap*. 31. l. 12. *Bűm és örömem*. 33. l. 13. *Egy fiatal íróhoz*. 35. l. 14. *Felsülés*. 37. l. 15. *Egy asszonyi állathoz*. 39. l. 16. *A négy ökrös szekér*. 41. l. 17. *Én magyar nemes vagyok*..... 43. l. 18. *Gyermekkori barátémhez*. 45. l. 19. *Virágos kert a költő szíve*..... 47. l. 20. *Alku*. 48. l. 21. *Sorhuzás előtt*. 49. l. 22. *S. Zs. kisasszony emlékkönyvébe*. 51. l. 23. *A. B. emlékkönyvébe*. 52. l. 24. *M. E. kisasszony emlékkönyvébe*. 53. l. 25. *S. K. emlékkönyvébe*. 54. l. 26. *A sziványság vége*. 55. l. 27. *A költő s szőlővessző*. 56. l. 28. *Hegyen ülök*..... 57. l. 29. *Lehel*. 59. l. 30. *Örök ölelkezés*. 62. l. 31. *Forrás és folyam*. 63. l. 32. A 65—66. lap kivágva.<sup>2</sup> 33. *A*

<sup>1</sup> Mi volt a kiszakított két oldalon? meg nem határozható; a költemények sorrendjéből az *Összes költeményekben* (1847) nem fejthető meg. Úgy látszik, egy vagy két olyan költemény volt e lapokon, melyeket szándékosan kihagyott. Ezt a hozzávetést igazolja az is, hogy így is három oly költemény van a kéziratban, melyeket az *Összes költeményekből* utóbb kihagyott: 21. *Sorhuzás előtt*, 29. *Lehel*, 47. *Almos vágrok*. <sup>2</sup> V. ö. az előbbi jegyzetet.

jegygyűrű. 67. l. 34. *A hazáról.* 69. l. 35. *Szerelmem átka.* 72. l. 36. *Szerelmem gyöngyei.* XL. (Megpendítem . . .) 79. l. 37. *Fókay Mórhoz.* 81. l. 38. *Remény.* 84. l. 39. *A csárda romjai.* 85. l. 40. *Változás.* 89. l. 41. *A sivatag koronája.* 91. l. 42. *Hogy van, hogy azt a sok gazembert . . .* 95. l. 43. *Pusztai találkozás.* 96. l. 44. *Álmaim.* 99. l. 45. *Szemere Pálhoz.* 102. l. 46. *Az örült.* 105. l. 47. *Almos vagyok és még sem alhatom . . .* 109. l. \*.\* Egykor az egész kékbe volt kötve.

VI. Nem a költő kezétől, kékes papíron. 4<sup>o</sup>. 24 számozott oldal, 24-dik lap üres. Tartalom: 1. *Távozol hát, ifjúságom?* 1. l. 2. *Isten csodája.* 1. l. 3. *Minden virágnak.* 3. l. 4. *Vajda Péter halálára.* 4. l. 5. *A szökevények.* (Shelley után angolból.) 6. l. 6. *A szerelmes tenger.* 9. l. 7. *Elhagytam én a várost.* 13. l. 8. *Erdőben.* 14. l. 9. *Gyermekkori emlékek.* (Béranger után francziából.) 15. l. 10. *Zöld leveles, fehér.* 16. l. 11. *Mint felhők a nyári égen.* 16. l. 12. *Rég elhúzták az esteli . . .* 17. l. 13. *Száműstem magamat.* 19. l. 14. *Sors nyiss nekem tért . . .* 20. l. 15. *Dalaim.* 21. l. (Nb. ennek utolsó szaka vörös írónnal törölve van.) Alája írva: Mellőzván a töröltteket, kinyomathatik.  $\frac{6}{8}$  846 Reseta m. k. \*.\*  $\frac{6}{8}$  = VI $\frac{1}{8}$ , azaz jun. 8-dika.

E kéziratok egy pár kérdést teljesen tisztáznak s ez egyik főderkességük. Ugyanis az V. sz. a. kézirat világot vet arra, hogy *Az örült* eredetileg még az 1845 évből való és a VI. számú kézirat eldönti azt, hogy a *Dalaim*, mely utóbb az 1847-diki költemények élére került, valószínűleg már 1846 június elejére, sőt már előbb készen volt. A VI. sz. kézirat, mint másolat, eddigelé nem tudva kitől, egyenesen a censor számára készült s célja nem az volt, hogy ebből szedjék a költeményeket; hanem, hogy igazolja az engedélyt s a *Dalaim* csak azért nem jelent meg már most, s talán ezért maradt ki az *Összes költeményekből* is, mert a végső szakot Reseta kihúzta. Az e kézirat szerint a censor kezén átment költeményekből csak *A szerelmes tenger* jelent meg a *Pesti Divatl.*-ban (1846 jun. 25.) s már előbb (márcz. 5.) megjelent a *Vajda Péter halálára* című. Ebből az következik, hogy a költő talán a *Pesti Füzetek* (X-ek társaságának lapja) számára hitelesíttette e 15 költeményt; de melyeket utóbb kiadni nem volt módjában. A költő kezétől eredt kéziratok pedig mind tisztázott, nyomtatás alá elkészített kéziratok s talán részben szintén a *Pesti Füzetek* vagy a már akkor tervben volt összkiadás számára készültek. Mindezt közelebbi kutatás fogja eldönteni. Mindenesetre kár, hogy Kovács nem adott részletes felvilágosítást levelében a kéziratok eredetéről s azon módról, a mint hozzájutottak.

Ferenczi Zoltán.



## Repertorium a Petőfi-literatúrához.\*

### Békés.

Petőfi tanítója (Koren István) 1893. 17. sz.

### Budapesti Szemle.

*Lenkei H.* Petőfi és a természet című művének ismertetése. 69 k. 458—61. l.

### Délmagyarországi Közlöny.

*Klapka György:* Petőfi összekoccanása a hadügyminiszteriummal. 1892. 115. sz.

*Barabás Ábel dr.:* Petőfi kedélyvilága. 1893. 5. sz.

*Perényi Adolf:* Arany és Petőfi barátsága. U. ott. 43—46. sz.

### Egyetemes Philologiai Közlöny.

*Váczy János:* Szana Tamás: Petőfiné, Szendrey Julia. (Rajzokkal.) Budapest. 1891. 8<sup>o</sup>. VI, 238. l. (Ism. 1892. 154—161. l.)

*Badics Ferencz:* Petőfi és a természet. Irta Lenkei Henrik. Budapest. 1892. 134. l. (Ism. 1892. 413—418. lap.) — *Kalmár Elek:* Petőfi »János vitéz«-ének népies elemei. (1893. 643—51. l.)

### Egyetértés.

*Hentaller Lajos:* A Klapka- és Petőfi-ügy. 1892. 144. sz.

### Etnographia.

*Sandora Petőfiho* Spisy Básnické. Z mad'arskiho jazgka prelozsil K. Hrdlicska. B.-Csaba, 1890. I. füzet.

(Rövid ismertetés e cím alatt a Hrdlicska Károly n.-laki ev. lelkész fordításairól tót nyelvre, (I. füzet),

melyet a b.-csabai Corvina-nyomda 25 kros füzetekben adott ki. Közli a *Honfidaht* tót nyelven s a fordítást kitűnőnek mondja.)

### Élet.

*G. P. Lenkei,* Petőfi és a természet. Ism. 1893. 303. l.

### Fővárosi Lapok.

*Lázár Béla:* Lenkei H., Petőfi és a term. Ismertetés. 1892. 28. sz.

*Endrődi Sándor:* Petőfi. (1893. I. sz.) — *Veress László:* Petőfi tanítója. (Koren István.) Emlékezés. (U. ott. 110. sz.) — Az Athenaeum Petőfi kiadása. (U. ott. 275. sz.)

### Irodalomtört. Közlemények.

Lenkei H. Petőfi és a természet cz. műve ismertetve. (1892. 83—87 l.)

### Magyar Állam.

*Cz. G. dr.* Petőfi eskető helyén. (Az erdői emléktábla leleplezéséhez.) (1893. 184. sz.)

### Magyar Geniusz.

*Szana Tamás:* Petőfi Zoltán. (1892. 10. sz.)

### Magyar Hirlap.

Petőfi háziasszonya. 1893. 16. sz. L. még Föv. Lapok. 1893. 16. sz. (V. ö. Pet.-m. 1893. 48. l.)

### Magyar Salon.

*Trencsény Károly:* Petőfi pessimismusa. XVII. 61—63. l. — *Szana Tamás:* Petőfi Zoltán. XVI. 576—581. lap.

\* L. még Pet.-m. II. 61, 125, 251, 311, 377. III. 305. IV. 93, 151, 259, 307. V. 21. lap.

**Magyar Ujság.**

Kolozsvári tárczalevél. (Petőfi anekdota.) 1893. 5. szám. (V. ö. Pet.-m. 1893. 48. 1.)

**Nagyváradai Hirlap.**

*Kolozsváry Aladár*: Petőfi és Arany Szalontán. (1892. 70. sz.)

**Nemzet.**

*Jókai Mór*: Petőfi élete és költeményei. (1892. 45. sz.) — *Gödrey Imre*: Lenkei H. Petőfi és a term. cz. m. ismert. (U. ott. 93. szám.) — *Lázár Béla*: Amtman Géza: Petőfi szobrának története. (U. ott. 285. sz.) — *Jókai Mór* és a »Zsidó fiú.« (1893. 97. sz.)

**Néptanítók Lapja.**

*K. P.* Petőfi emlékezete. (1882. 657. 1.) — Petőfi-szobor leleplezése. (U. ott. 667. 1.) (Jókai Mór Emlékbeszéde a Pet.-szobor leleplezése alkalmából.)

**Neues Pester Journal.**

*Omicron*: Der siebzigjährige Petőfi. 1893. 1. sz. *Dóczi L.* Aus ungarischen Dichtern. Egy levél kíséretében adja *Arany*: Hidavatás (Brückenweihe) és *Petőfi*: Megbántott a rózsám (Kurzer Groll), Tarka élet (Ein scheckiges Leben) cz. költeményeit német fordításban. (1893. febr. 1. 32. sz.)

**Nyugatmagyarorsz. Híradó.**

*Schulpe György*: Petőfi S. Iyrai költészete. (1892. 72. sz.)

**Otthon.**

*R. B.* Petőfi és Juliskája. (Egy kiadatlan levél.) (I. k. 1893. 15. 1.)

**Österr.-Ungarische Revue.**

VIII. (1893.) Heft 6. 433. 1. (B. XIV.)

*Jugend.<sup>1</sup> Lied.<sup>2</sup> Lied.<sup>3</sup> Die Sonne.* Aus dem ungarischen des *A. Petőfi*, übersetzt von Robert Braune.

**Pesti Hirlap.**

*H. Gy.* Petőfi tanítója. (Koren Istv.) (1893. 107. sz.) — *Werner László*: U. az. (U. ott. 109. sz.) — *Sipos Soma*: U. az. (U. ott. 110. sz.) — *Jókai Mór*: Állítólag Petőfi verse. (U. ott. 91. sz.)

**Pester Lloyd.**

*Hevesi József*: Klapka und Petőfi. (1892. 121. sz.)

**Pesti Napló.**

*Dr. Baróti Lajos*: Petőfi verseinek első kiadása. (A Nemzeti kör jegyzőkönyvei alapján.) (1892. 364. sz. L. részletesebben Petőfi-m. 1893. 1. sz. *Versék I.* cz. cikkben.)

*Havas Adolf*: Petőfi és Garay János. (Garaynak két kiadatlan levele Petőfihez. I. Pest, 1848. decz. 17. 2. Pest. 1848. decz. 25.) (1893. 209. sz.)

**Pécsi Figyelő.**

*K. Gy. Petőfi A.* Der Apostel. Übers. v. Abai-Stein L. (1892. 10. sz.)

**Tanáregyl. Közl.**

Lenkei Henrik: Petőfi és a ter-

<sup>1</sup> A második szakban *bokrétás kalpagom* helyett egészen hibásan »den Hut mit Lorberzweigen« áll. A hibát indokolni felesleges.

<sup>2</sup> *Ablakomból hogyha* (Szerelem gyöngyeiből). Az utolsó 2 sor nagyon is szabadon:

Ich aber weiss, dass sie es sind,  
Die erst durch Dich gewinnen.

Jaj, de e kert sokkal boldogabb még,  
Mert beléje néznek szemeid.

<sup>3</sup> *Mi foly ott a mezőn?* A fordításból hiányzik az egyszerűség és folyékonyság.

mészet cz. műve ismertetve. XXV. 491. l. —

### Történeti Lapok. 1848 — 49.

1892. I. évf.:

*E ∞ fia*: Petőfi »Nemzeti dal«-a. 30. l. — *Horváth László*: A hol Petőfi elesett. 70. l. — *Imreh Sándor*: Ujabb adatok Petőfi haláláról. 213, 221, 230. l. — *K. A »Nemzeti dal.«* 63. l. — *K. Népgyűlés a nemzeti muzeum előtt 1848-ban.* (Képpel.) 37. l. — *K. Petőfi Sándor szobra Segesvárt.* 250. l. — *Matykásy Antal*: A háromszéki önvédelmi harczról, Petőfi utolsó perczeiről, Zeyk Domokos vitéz elhulltáról. 23, 39. l. — Petőfi segesvári szobrára. — Petőfi arcképe. 28. l. — A segesvári Petőfi-emlék-egylet. 41. l. — Melléklet: »Nemzeti dal.« Az 1848. márczius 15-diki eredeti nyomtatvány hasonmása. 29. l.

### Ungaria.

*Pitic A. Din poesiile lui A. Petőfi.* II. 1892/93. 468. l.

I. Te iubesc dragutia. (Szeretlek kedvesem.) II. Jeaga cea de tinta. (A tintás üveg.) III. Suna jalnic hora mortii... (Temetésre szól az ének.) IV. Steagul parasit. (Az elhagyott zászló.) V. Precât e lumea de mare. (Ez a világ a milyen nagy.) VI. Plan nerealizat. (Füstbe ment terv.) VII. Pe Dunare. (A Dunán.)

### Vasárnapi ujság.

(1893. évfolyam.)

*Bartók Lajos*: Petőfi két költeménye. (I. Elpusztuló kert ott a vár alatt.... II. Egy gondolat bánt en-

<sup>4</sup> Képmellékletek: Vágó Pál két rajza az idézett 2 költeményhez.

gemet... Képmellékletekkel, Képmagyarzatúll.) — *Dr. Baróti Lajos*: Petőfi születéséről. (1893. január 1.) Képmellékletek: Petőfi szülőháza Kis-Kőrösön. Petőfi István. (Borsos és Doctor 1873-iki fényképe után.) Petőfi szülei. (Orlai rajzai után.) Egy vignetta az Összes költemények 1847-diki kiadása címlapjáról. Petőfi Sándor. (Barabás Miklós 1846-iki rajza, Tyroler metszete.) Petőfi neje, Szendrey Julia. (Leánya, Horváth Ilona birtokában levő fényképe után.) — *Endrődy Sándor*: Petőfi születésének 70-ik évfordulója alkalmából. I—II. (Költemények.)<sup>6</sup> — *Dr. Baróti Lajos*: Petőfi pesti lakásai. Képmellékletek: A piaristák épületének Kötőutca felőli része, kilátással a Petőfiterre. (Goró Lajos rajza.) A Takács-féle Hatvani-utcai ház II. emeletén levő kis udvari szoba, a hol Petőfi 1844-ben lakott. A Hatvani-utcai régi Jankovics-ház, a hol Pet. 1846—47-ben és a Koch-féle ház, a hol 1845—46-ban lakott. (Ma Hatvani-utca 6. és 10. sz.) A Hatvani-utcai régi Koch-féle ház udvara. (Hatvani-u. 10.) A Dohány-utcai régi Schiller-féle ház, a hol P. házassága első évében, 1847—48-ban lakott. (Ma Dohány-u. 16. sz.) Petőfi dolgozó- és hálószobája. (A Dohány-u. lakásból.) A régi Marczibányi-ház, a hol P. 1849-ben lakott. (A ház Dohány-u. felőli része. Ma Kerepesi-út 12. sz.)<sup>7</sup> 1. szám. — *Dr. Baróti Lajos*: Petőfi hűtlenségi pörének történetéhez. 4. szám.<sup>8</sup> —

<sup>5</sup> A Petőfi legeiterjedtebb képe, ugyanaz, mi a 47—48-diki kiadások előtt jelent meg.

<sup>6</sup> Kiadva Pet.-muz. VI. 4. l.

<sup>7</sup> E czikkkel bőven foglalkozott folyóiratunk s részben kiegészítette. L. *Újabb cikkek Petőfiről.* (Pet.-m. VI. 16—21. l.)

<sup>8</sup> L. Pet.-muz. VI. 2. füz.

*Jókai Mór*: A varázs-ing. (Jókai felolvasásának kivonata, melyet a Pet.-társ. ünnepélyes nagy gyűlésén adott elé, 1893 jan. 7-én. Megjel.

teljesen a Pesti Hirlap és Nemzet 8. számában.)<sup>9</sup> F. Z.

<sup>9</sup> U. ott. Általában I. a főbb cikkek-ről: F. Z. Újabb cikkek Petőfiről. (Pet.-muz. VI. 16, 29. l.)



## Vonatkozások Petőfire.

CC. *Pesti Divatlap*. 1845. II—IV. negyed. 15. sz. 480. l. jul. 10.

Pozsonyból írja egy levelező, hogy ott előadták a Szigligeti *Szökött katonáját* német átdolgozásban. »A dalokból, az első felvonás végéni dalok nagy részt ki vannak hagyva, helyettük azonban máshol két új dal fordul elő, az egyik Petőfi ismert néprománca: »Megy a juhász szármáron«, a másik »Szülőföldem szép határa«<sup>1</sup> kezdetű népdal, mit Julcsa énekel az utolsó felvonásban, s mi sokkal jobban illik oda a néha Pesten daloltaknál.« (A dalokat magyarul énekeltek.)

CCI. *U. ott.* (184. lap, 35. szám, nov. 27.) A »Magyarkák«-at Szeverin (Dobroszky) »gyalázatos és vizenyős pasquillus«-nak nevezi, mely a napokban jelent meg. Elmondván, hogy a röpirat a conservativeket dicséri, a III-dik részben mintegy 80 író s köztök magát is jellemzi. »Ő Gyurmánon kívül, kivel később alkalmansint összeveszett, a Közlemények volt dolgozó társait, hihetőleg az írói díjtartozások fejében, erősen feldicséri. Hlyenek pedig: Császár, Frankenburg, Hazucha, Horváth Lázár, *Kovacsóczy*, Ney, Szenvey, Sárosy, Vajda, kik iránt különös sympáthiával viseltetik, s kiknek természetét, legtitkosabb viszonyait is igen jól látszik ismerni;

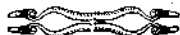
<sup>1</sup> Kisfaludy Károlytól.

— míg Bajzát, Bugátot, Czuczort, Fáy Andrást, Gaait, Garayt, Hensimant, Péczelyt, Irinyit, Kossuthot, Kovács Pált, Kuthyt, Nagy Károlt, Petőfit, Pulszkyt, Széchenyi grófit, Szemere Pált, Székácsot, Szigligetit, Szontághot, a két Vahotot, br. Weselényit és Vörösmartyt stb., a leggaládabb, legdaróczosabb kifejezésekkel erőködik bepiszkolni, sárba rántani. Ebből láthatja kegyed, milly dicsőséges dolog a Magyarkák által gyaláztatni, s mennyire szégyelheti magát, vagy legalább restelheti a dolgot az, ki e pasquillusban megdicsértetett.« (A Petőfire vonatkozó részt már kiadtuk Pet.-muz. II. 299. lap. E rész az *Irod. levelek Constancaziához* cz. cikkből van véve.)

CCII. *Budapesti Hiradó*. (1847. II. 316. l. 692. sz. nov. 7.):

»— Ismét botrány történt az irodalomban, hatvankét ifju párviadallal fenyegeti a Honderü szerkesztőjét, ha Petőfi ellen ezúltal is irni fog! Ezen ifjak »Petőfit védő társadalom« cim alatt egyesültek. Azt hisszük, hogy az egész csak tréfa, és nincs köztünk ember, kinek komolyan juthatna eszébe illy társulatot alapítani. Költői művek önmagokat védik, s kardra vagy füttykösre egyáltalában nem szorulnak. Az esélének aztán véleményszabadság a neve Magyarorszáiban!« (V. ö. P.-M. II. 137. l.)

Közt: F. Z.



## Vegyések.

— **Jókai-ünnep Berlinben.** A berlini magyar egylet jan. 7-dikén d. e. tartotta Jókai-ünnepét a „Neues Theater“-ben, melyet az egylet tiszteletbeli tagja, *Lautenburg* Zsigm. igazg. rendezett *Szűgyény* M. László nagykövetségünk és neje védnöksége alatt. Az ünnep rendjén egy cigány zenekar magyar népdalokat adott elé, *Poppe* Róza, udvari színésznő, profógót szavalt el *Kun* Aladártól s azután elszavalta nagy tetszés közt magyarul Petőfi „*Sári néni*“ költeményét. Ezután *Weiss* József zongorán játszott a többek közt a Rákóczi-indulót s egy magyar románczot *Simrock*-tól, *Rothauser* Teréz operaénekesnő magyar népdalt énekelt, *Bleuer* Lajos zongorán játszott Chopintól, *Steinberger* Ed., az „*Unter den Linden*“ szính. tagja, humoristikus dolgokat adott elé. Ránk nézve azonban, a miért főleg megemlékeztünk ez ünnep-ről, az érdekes, hogy Dr. *Grosz* Károlytól (Bécs) „*50 év múlva*“ cz. kétfelv. darabot adtak, melynek főhősei Petőfi és Jókai. A színhely egy csárda Pápa mellett s az I. felv. 1843-ban játszik a csárda előtt. *Piros* János csárdás lánya, *Örzi*, szereti *Gomba* Pistát, az apja szolgálégyénét. A vidám falusi mulatságba, mely itt lefoly, betoppan 3 vidám ifjú: *Jókai*, kinek „*Isten-tétel*“ cz. beszélye épen jutalmat nyert, *Petrovics* és *Orlai-Petric*s. Itt tokaji mellett terveikről beszélgetnek, megbarátkoznak a parasztokkal, megígérik, hogy minden 10 évben megjelennek ott újra s végül ráveszik az apát, hogy *Örzi*t *Pistának* adja. A II. szín 1893-ban játszik, *Pista* és *Örzi* s a vidék egykori ifjai, mint vén emberek, velök az ifjú nemzedék, megjelennek itt Jókai ünneplésére. A régi időkről beszélgetve, egy vén cigány elmondja Petőfi kora halálát Segesvárnál, (Csak most tudják meg a jó emberek?) majd Jókait ünneplik, kinek mellszobra elé ifjak, öregek, lányok, gyermekek lerakják koszorúikat. (*Pester Lloyd*. 1894. 7. sz. jan. 9.)

— **Minek fordítja Petőfit?** A pánszláv érzelmű *Matzenauer* Ottót tanítóképzői állásáról elmozdították s a nagyszombati főtemplom karnagya lett. Mint ilyen, polgárjogért folyamodott, de *Vaymar* Sándor ügyvéd felszólalt ellene, hogy pánszláv ember polgárjogot nyerjen. A város polgármestere megadandónak vélte, mert ő fordítja Petőfi költeményeit tóra s a füzetekben megjelenő teljes fordítást a hazai lapok is dicsérettel említették. Az ügy a közigazgatási bizottság elé került, hol azt a nézetet nyilvánították, hogy *Matzenauer* azért fordítja Petőfit, mert e hazafias költeményekkel csak annál jobban ébreszti a pánszláv öntudatot. E fordítás első füzetével a *Pet.-muz.* is foglalkozott (VI. 69. l), azóta a 3-dik füzet áll előttünk. A *Borsszemle*nek 1893. 51. számában erről egy néhány Petőfi-travestia olvasható, gúnyolódva a tótokkal. (*Magyar Hírlap*. 1893 decz. 17.)

— **A Petőfi-szoborbizottság-nak** a Petőfi-szobor létesítése után megmaradt pár száz frtja, mely *Lévay* Henrik pénztáros kezelése alatt azóta 767 frt 76 krra szaporodott. Most a bizottság *Lévay* indítványára elhatározta, hogy ezt az összeget *Klapka* síremléke javára fordítja. (*Pester Lloyd*. 1894 6. sz.)

— **A Kölnische Volkszeitung** Jókai 50 éves jubileuma alkalmából hosszabb czikket írt. Ebben Jókairól azt írja, hogy egy német Beamter fia volt, eredetileg *Jockl*-nak hívták, 17 éves korában német novellákat írt s utóbb magyarra fordította őket. Ugyancsak *Petőfi*-ről is azt állítja egy kalap alatt, hogy első versét és költeményeit német nyelven írta. Erről is elmondhatni, hogy nagyobb falsumot a költőről még nem írtak. (*Jókai* M.: Egy kis falsum. *Pesti Hírlap*. 1894. jan. 19. *Kölnszvár*. 1894. jan. 20.)